MOLNÁR GABRIELLA[1]

EGY PROFESSZIONÁLIS CSALÁDI KONCERT

Vavrinecz Béla zeneszerző születésének 100. évfordulója

Vavrinecz Béla (1925–2004)

Különleges esemény, ha egy alkotó centenáriumának megünneplésén szinte minden résztvevő személyesen kötődik a művészhez. A Vavrinecz Béla zeneszerző születésének százéves évfordulója alkalmából a 2026. május 31-én, a Zenetudományi Intézet Dísztermében rendezett koncert ilyen volt, hiszen nemcsak szervezői, szerkesztői voltak a művész közvetlen családtagjai, de többen a fellépők közül is. Ha valakikről, akkor róluk elmondható, hogy a szívük mélyéből muzsikáltak.

A május végi koncerten, melyet Budán, a Zenetudományi Intézet várbeli dísztermében rendeztek, a személyes kötődések bonyolult hálójába szőve a profizmus, a művészet iránti elkötelezettség vitte a prímet. Egy olyan zeneszerző műveit idéztük föl, aki alkotó évtizedeiben műfajok és témák sokféleségébe kóstolt bele, szabadon, érdeklődését és invencióit követve kalandozott közöttük, életműve mégis egységes egészet alkot, s az abból megmutatott szelet, ez a kétórás műsor éppen olyan sokszínű, változatos és magas színvonalú volt, mint egész zeneszerzői élete.

A koncerten elhangzó tizenkét mű témájában, műfajában és feldolgozásmódját tekintve közvetítette felénk egy olyan alkotó üzenetét, aki minden leírt

[1] Molnár Gabriella újságíró

hangjegyével saját alkotói jelenében élt, s e több mint öt évtized alatt keletkezett művei kiállták az idők próbáját. Képesek rá, hogy megszólítsák az alkotójukat követő három generációt is úgy, hogy ne csak *nekünk,* hanem *hozzánk* is szóljanak e művek.

Egy évforduló mindig jó ok a megállásra, az összefoglalásra. Egy centenárium már az összegzésre is alkalom, hiszen egy teljes, lezárt életművet szemlélhetünk. Ezen az estén azonban valahogy mégsem a meghatottság és az emlékezés hangulata uralkodott, hanem az életigenlő folytatásé. S a művek mellett ez lehet a legnagyobb ajándék, melyet a leszármazók, gyerekek, unokák, rokonok mellett mi, a közönség is megkapunk a nagyapa, Vavrinecz Béla hagyatékából.

Nem kell zenetudósnak lenni, de még az életmű részletes ismerete sem szükséges ahhoz, hogy Vavrinecz Béla műveit hallgatva meghatározhassuk a kort, amelyben élt, s a zenei hatásokat, melyek alkotói arcélét formálták. A történelmi hátteret tekintve, a háborúba hajtott ifjúság tagjaként nem volt könnyű az indulása, de az ezt követő békeévtizedek, a bartóki-kodályi út művészeti és zenei oktatáspolitikává emelődése reményt és lehetőséget adott a művészi kiteljesedésre.

A koncertet hallgatva képzeletem kicsit a múltba kalandozott, azokba az évekbe, amikor a zeneszerző több gyermekével egy iskolába jártunk, a zuglói Hunyadi János zenei általánosiskolába, ahol valóban anyanyelvünkké tették a zenét. És nemcsak ez az egy intézmény képviselte azt a demokratikus alapelvet, hogy a kultúra nem a keveseké, hogy az esztétikum élvezete mindenkinek jár. A legkeményebb diktatórikus korszak, az 50-es évek elmúltak, ideológiai elnyomás, politikai játszmák zajlottak még, de a konszolidáció, az enyhülés útja nagyon is határozottan vezetett kifelé a diktatúra sötétjéből, s ezen az úton a művészet, a művészek biztos irányadók voltak.

Nem tudom, zeneszerzőnk mennyire érezte könnyűnek vagy nehéznek ezeket az éveket. Művei azt mutatják, hogy önmagával összhangban, a jövőben bízva, és a világgal is békében dolgozhatott. Hatalmas energiákra is szüksége volt azonban ehhez. Egy nagycsalád eltartása önmagában nagy teljesítmény, de hogy a mindennapok megoldásán túl a letisztult energia művészi munkára is elegendő legyen, ahhoz nem volt elég a tehetség, a kitartás, az önbizalom és az erős hit — s talán nem tévedek nagyot, ha azt mondom: ahhoz a háttérben rendületlenül segítő női energia is kellett.

VAVRINECZ BÉLA ÉLETE ÉS MŰVEI

Vavrinecz Béla
(somogy.hu)

Vavrinecz Béla (1925–2004) a 20. századi magyar zenekultúra kiemelkedő alakja volt. Életműve rendkívül gazdag: két opera, több oratórium, mise, szimfonikus művek, kamaraművek, filmzenék, népdalfeldolgozások és néptánckísérő zenék fűződnek nevéhez. Tevékenységét 28 hanglemez őrzi.

Sokoldalú alkotó volt: zeneszerző, karmester és kutató. Művészetében Bartók Béla és Kodály Zoltán szellemisége élt tovább, hiszen alkotásainak alapját a magyar népzene, a folklór és a nemzeti hagyományok tisztelete adta. Bár neve elsősorban népdalfeldolgozásairól ismert, a közszolgálati rádióban ma is rendszeresen közvetítik műveit, életműve ennél jóval gazdagabb: szimfóniákat, oratóriumokat, misét, daljátékot, zenekari műveket és színpadi alkotásokat is komponált.

Munkásságának különlegessége abban rejlik, hogy a népzenei hagyományt nem pusztán feldolgozta, hanem a modern magyar műzene szerves részévé tette. Emellett karmesterként és kutatóként is gazdagította a magyar zenekultúrát.

Budapesten, értelmiségi és zeneszerető családban született. A zene szeretetét családi örökségként kapta. Édesanyja, Podsztrelen Ilona jól zongorázott és fiát már ötéves korától tanította zongorázni. Édesapja, Vavrinecz Gábor vegyészmérnök volt, de kiválóan zongorázott és orgonált. Így a hangszeres tudás természetes része volt a családi életnek.

Nagyapja, Vavrinecz Mór a budapesti Mátyás-templom karnagya és a Nemzeti Zenede tanára volt, nagyanyja pedig operaénekesnőként tevékenykedett. Testvérei közül Olsvai Imre neves népzenetudós lett, húga, Vavrinecz Veronika pedig az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában dolgozott.

Ezt a zeneközpontú szellemiséget saját családjában is továbbörökítette Felesége, Endrey Amália énektanár és karvezető volt, emellett hosszú időn keresztül a Budapesti Kórus tagjaként énekelt. Hét gyermeket neveltek fel, mindenki zenélt, tanult valamilyen hangszeren, és közülük többen szintén a zenei pályát választották. A család életében a zene nem csupán hivatás, hanem mindennapi összetartó erő is volt.

Vavrinecz Béla a Zeneművészeti Főiskolán zeneszerzést és karmesterséget tanult. Tanárai között olyan neves személyiségek voltak, mint Kókai Rezső, Ferencsik János és Somogyi László, nagy hatással volt rá Kodály Zoltán és Bárdos Lajos.

Tanulmányait a második világháború szakította meg, sok más egyetemistához hasonlóan leventeként behívót kapott, és Németországban amerikai hadifogságba került.

A háborús években sem szakadt el a zenétől: Dachauban zenekart alapított a hadifoglyokból, amelyben zongoristaként közreműködött. A háború után folytatta tanulmányait, és rendkívüli szorgalommal pótolta az elveszett éveket.

1947-től rendszeresen szerepelt a rádióban, főként népdalfeldolgozásaival. 1948-ban megismerkedett Rábai Miklós koreográfussal, majd később Molnár Istvánnal, akik a magyar néptáncmozgalom meghatározó alakjai voltak. Ez az együttműködés döntően meghatározta későbbi pályáját és zeneszerzői gondolkodását.

Vavrinecz Béla meggyőződése szerint a népdal nem csupán dallam vagy folklorisztikus elem, hanem a nemzeti identitás és a közösségi élmény egyik legfontosabb hordozója. Bartókhoz és Kodályhoz hasonlóan úgy vélte, hogy a műzene csak akkor lehet igazán magyar, ha a népzenei hagyományból táplálkozik.

Zeneszerzői munkásságának középpontjában a magyar népzene állt, közel 160 népdalfeldolgozást írt, valamint több mint 500 néptánckísérő zenét komponált. Ezekben nem egyszerűen áthangszerelte a népdalokat, hanem művészi igénnyel formálta őket tovább. Rábai Miklós és Molnár István mellett dolgozva jelentős szerepet játszott a magyar színpadi néptáncművészet fejlődésében. Úgy gondolta, hogy a zene és a tánc egymástól elválaszthatatlan egységet alkot, a koreográfus és a zeneszerző között valódi alkotótársi kapcsolatnak kell kialakulnia.

Vavrinecz Béla komolyzenei életművét is a műfaji sokszínűség jellemezte. Írt operát, oratóriumot, szimfóniát, balettet, filmzenét, kamaraműveket és versenyműveket, misét és kantáták is. Alkotásait a népi ihletettség, az érthető zenei nyelv és a drámai kifejezőerő teszi különlegessé.

Legjelentősebb alkotásai közül néhány:

„Hajnaltól hajnalig" – daljáték, amely a zoborvidéki lakodalmi hagyományokat dolgozza fel. Kodály „Székely fonó"-jának szellemében a néptánc és a népi színjátszás elemeit is ötvözi.

„Somogyi krónika" – oratórium, mely szülőföldje történelmét és hagyományait mutatja be. A somogyi identitás és a történelmi emlékezet zenei megfogalmazása, amelyben a múlt eseményei népdalokkal, költészettel és zenével elevenednek meg.

„Gizella oratórium" – az első magyar királyné alakját idézi meg. Történelmi és vallási témát dolgoz fel, miközben gazdag zenei világával a magyar és az európai hagyományokat ötvözi. A művet több száz közreműködő adta elő Esztergomban és a budai Mátyás-templomban.

A „Boldogasszony mise" – A mise latin és magyar nyelvű részeket egyesít, ezzel hangsúlyozva a keresztény és nemzeti hagyomány egységét.

Karmesteri pályája a Győri Filharmonikus Zenekarhoz és a BM Szimfonikus Zenekarhoz köthető, az utóbbi élén tizenkét éven át dolgozott. Karmesterként előadásait a precizitás, a zenei igényesség és a művek mély átélése jellemezte. Nemcsak vezényelte saját műveit, hanem sok esetben maga irányította azok ősbemutatóit is.

Életének utolsó évtizedeiben egyre intenzívebben fordult a tudományos kutatás felé, érdeklődésének középpontjába a magyar őstörténet került. "Honnan jöttünk?" "Melyik nép zenéje vethető össze a magyar népzene legősibb rétegeivel?" Erre a választ a népzenénk és az ázsiai népek zenéje összehasonlításán keresztül kereste. Zeneszerzői és népzenével kapcsolatos tapasztalatait különböző tudományterületek összefüggéseit használva igyekezett összekapcsolni. Ehhez kiváló alapot adott rendkívül gazdag könyvtára és széles körű műveltsége. Szenvedélyesen gyűjtötte a néprajzi, történelmi, nyelvészeti és zenetudományi munkákat, amelyeket nemcsak olvasott, hanem rendszerezett és elemzett is. Kutatásaiban a nyelvészet, a régészet, a néprajz és a csillagászat eredményeire is támaszkodott. Meggyőződése volt, hogy a magyar őstörténet hiteles megértése csak több tudományág együttműködésével lehetséges.

„Őstörténetünk és népzenénk" címmel tartott előadásai azt példázzák, hogy a zenét nem elszigetelt művészeti területnek, hanem a nemzeti kultúra szerves részének tekintette.

Vavrinecz Béla munkásságát több díjjal ismerték el, megkapta többek között a Szocialista Kultúráért kitüntetést, a Lajtha-emlékverseny zeneszerzői díját, valamint a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét. 2005-ben poszthumusz KÓTA-díjat kapott, mely alkalommal dr. Baross Gábor, kortárs vezető karnagy előadásában elmondta, hogy „Vavrinecz Béla sosem kapta meg azt az elismerést a magyar zenei közéletben, amire nagyon rászolgált volna".
A 60. születésnapja alkalmából a Hagyományok Háza szervezett szerzői estet, mely a felvonultatott értékek mellett azzal a tanulsággal is szolgált, hogy mennyire érdekes, változatos lehet egy program, ha nemcsak egyetlen együtteshez, koreográfushoz igazodik; zeneszerzői munkásság jegyében is születhet értékes összeállítás.
Művészetének legfontosabb üzenete a magyar népi kultúra értékeinek megőrzése és továbbadása volt, életműve ma is fontos része a magyar kulturális örökségnek. Hitt abban, hogy a népzene nemcsak múltunk része, hanem a jelen és a jövő számára is fontos szellemi örökség. Vavrinecz Béla alkotásai és gondolatai nemcsak a múlt emlékei, hanem a magyar zenekultúra jövője szempontjából is értékes útmutatást jelentenek.

JUBILEUMI KONCERT VAVRINECZ BÉLA SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA
(Zenetudományi Intézet Diszterme, 2026. V. 31.)
https://www.youtube.com/watch?v=8OxpreW_nfg&t=34s (1:41:02)

A centenáriumi koncertet hallgatva a zenei élményen kívül a legmélyebb benyomást az tette rám, milyen gondosan megtervezetten, minden részletében szervezetten zajlott a kétórás koncert, nemcsak a muzsikálás volt professzionális, az volt az egész produkció kiállítása is. Az érdeklődőkkel zsúfolt teremben a művészek be- és kivonulásától az előadótér rendezéséig, a hangszeresek elhelyezésétől a szintén családi összefogással felállított büfé működtetéséig egyszerre volt minden barátságosan közvetlen, akár spontánnak nevezhető, és egyszersmind olyan gördülékeny, mintha a családi szervezőcsapat mögött már több tíz ilyen rendezvény létrehozása állt volna. Mindez csak úgy történhetett, ha a koncert két szervezője, Vavrinecz Éva és Vavrinecz Katalin együttműködése mögött egy nagyobb családi közös akarat, összhang volt, mely ilyen különlegesen jó minőséget szült. Összhang, kapcsolódások, professzionális jelenlét – mindez a zeneszerző nagyapához méltó módon.

Úgy sejtem, a műsor kialakításában a sokszínűség volt a kulcsszó a zeneszerző csellóművész lánya, Vavrinecz Éva számára. Talán gyermekként és későbbi művészként is ezt érezte édesapja munkásságára a legjellemzőbbnek – és mi, a hallgatóság önfeledten haladtunk velük ezen az úton. Ebből a gondos, érzékeny, színes, korszakokat és emberi korokat-élményeket összegző válogatásból érzékeltük az alkotó teljesség felé való törekvését és a mindenre kiterjedő hitét. És mi kellene ennél több, hogy magasba röpítsen?

A ***Téma változatokkal*** című rövid tételekből álló művel indult a koncert, melyet Vavrinecz Béla az unokáinak írt, hogy az akkor 14 -16 éves vonós és zongorista fiatalokat muzsikálásra inspirálja. Ezen a koncerten részben ugyanezek az unokák játszák, akik ma már hivatásos zenészek: Ilosfai Dorottya és Ilosfai Csenge hegedül, Huszár Bence csellózik és Olsvay Endre zongorázik.

A ***Gondola dal*** és a ***Két dal***t szintén egy Vavrinecz-unoka énekelte. Soós Bori mezzoszoprán énekesnő egyszerre gyöngéden lágy és sodróan erőteljes hangján úgy énekel, olyan természetességgel, spontaneitással és bájjal, mintha ezek a hangok éppen most születnének meg benne, s adakozó kedvében úgy döntött volna, velünk osztja meg őket. Első produkcióját Olsvay Endre kísérte zongorán, a Két dal előadásában Huszár Bence csellóművész és Herencsár Viktória cimbalomművész a partnerei. Számomra ritka, izgalmas élmény volt a cimbalom hangját újra hallani a ***Sirató*** című virtuóz cimbalomszóló után az ***Elégia*** című műben is. A hangszer nagyasszonya, Herencsár Viktória szólaltatja meg, s valóban tanúi vagyunk a zeneszerző, a mű, a hangszer és az előadó nagy találkozásának.

Herencsár Viktória cimbalomművész, a Cimbalom Világszövetség elnöke ez alkalomból így emlékezik meg a zeneszerzővel és műveivel való találkozására:
„Sokszor léptem fel az OKISZ Néptáncegyüttes zenekarában, ott ismertem meg személyesen Vavrinecz Bélát, az együttes akkori művészeti vezetőjét. Mivel közel laktunk egymáshoz, cimbalmos kompozícióit elhozta hozzám, hogy véleményemet kérje a darabok játszási lehetőségeiről. Találkozásainkkor mesélt szerzeményeinek keletkezéséről és további kompozíciós terveiről is. Első alkalommal a Sirató című cimbalom művét hozta el hozzám azzal, hogy a véleményemet kérje a lejátszhatóságáról. Elmesélte ennek a darabnak a keletkezését, ami nagy segítséget adott a mű interpretálásához. Ezt a művet számos alkalommal előadtam Magyarországon és külföldön is. A Sirató után

több cimbalmos kompozíciójának eljátszására is felkért, és egymás után hozta a különböző kamarazenei műveit, melyekben a cimbalom szerepelt. Közülük nem mindegyiket volt módomban koncerten játszani, de úgy gondolta, hogy a tanításban is fel tudom használni műveit. Amikor lánya, Vavrinecz Éva megkeresett azzal, hogy jubileumi műsort szeretne összeállítani édesapja születésének 100. évfordulója alkalmából, kérte, hogy küldjem el a nálam lévő kották másolatait, mert a családnál nem maradt sok kotta. Ezen csodálkoztam, mert Vavrinecz Béla nagyon precíz volt, és minden kottájából csak másolatot adott az előadóművészeknek, az eredeti példányokat megőrizte. De a szerencse az, hogy nekem elhozta számos kompozíciójának másolatát, így fennmaradtak ezek a művek. Két kompozícióját, a Siratót és a Duo concertantét meg is jelentettem nyomdai kiadásban és tervezem további kompozícióit is nyomtatásban megjelentetni. A Sirató szerzeményét már számos országban játszották és játsszák, így például a környező országokban, sőt még a német típusú cimbalmon, a hackbretten is előadták. Vavrinecz Béla cimbalomra komponált egyéb műveit is kedvelik a cimbalmosok, tanárok tanítják. Cimbalomra komponált szerzeményei a hangszer irodalmának fontos darabjai. Vavrinecz Béla neve a cimbalmosok körében örökre fennmarad.”
A koncert első részét az ***Elégia*** című, a hegedű és a cselló szólójára épülő vonósegyüttes kíséretű kompozícióval zárták. A művet Vavrinecz Béla felesége, Endrey Amália emlékére komponálta, unokái 2001-ben főiskolásként játszották is a 75. születésnapi koncerten. Most felnőtten, érett muzikalitással szintén ők szólaltatták meg a szóló szólamokat.

A teremtmények éneke, Assisi Szent Ferenc himnusza nyitotta a koncert második felét az Andor Ilona Baráti Társaság Kodály Nőikara és a Musica Nostra kórus előadásában, Mindszenty Zsuzsánna karnagy vezényletével. Olsvay Endre zongorakíséretével. Jó bevezető volt ez a következő művekhez, az emelkedett, spirituális és történelmi témák és figurák zenei ábrázolásához Szent Ferenctől Boldog Gizelláig.

A ***Mária éneke,*** a Don Bosco oratórium egyik betétdallama. B. Horváth Andrea, az Andor Ilona Baráti Társaság Kodály Nőikarának karnagya erről a következő emléket osztotta meg velünk: „1998-ban meghívást kaptunk Rómába, a Mundus Cantat hangversenyére, és II. János Pál Szent Péter téri audienciáján a zenei szolgálat keretében a Mária énekét adtuk elő. Ehhez a meghíváshoz egy cd-felvétel elkészítése is tartozott a Vatikáni Rádióban

Személyesen 2001-ben ismerkedtem meg Vavrinecz Bélával, a 75. születésnapi koncertjén a Fészek Művész Klubban, ahol a Széles a Balaton című népdalszvitjét adtuk elő (a mű azóta is szerepel repertoárunkon). A megtisztelő felkérés után kaptam egy kedves köszönőlevelet és két, nekünk ajánlott kottát. Az egyik az Assisi Szent Ferenc teremtmények énekére írt á cappella mű volt, a másik a Mária éneke."

A „Gizella az első magyar királyné" című oratórium Vavrinecz Béla egyik legjelentősebb műve, az ország fennállásának 1100. évfordulójára készült el. Az államalapító Szent István hitvesének, Boldog Gizellának alakja már akkor is foglalkoztatta a zeneszerzőt, amikor a '80-as években kezébe akadt Szántó Konrád ferences egyháztörténész könyve. A másik élményforrás a szerző Passauban tett látogatása volt Gizella sírjánál.
A koncerten szinte szakrális pillanatok voltak, amikor ezt a mind formájában, mint témájában magasztos művet, ***Gizella imájá***-t a szerző unokája adta elő. Soós Bori mezzoszoprán olyan fiatal énekesnő, akit csak iskoláskorában, jóval a művészi pálya választása előtt ismerhetett a zeneszerző nagyapa. Megjelenése, hangja is királynői, bizonyára még sokáig, sok színpadon viszi sikerre ezt a gyönyörű, imádságos éneket.

A gondosan szerkesztett műsor csúcspontja a ***Duo concertante*** Herencsár Viktória cimbalomművész és Kaszanyitzky András csellóművész előadásban majd az ***I. Rapszódia***, melyet Ilosfai Csenge hegedűn, Gárgyán Zoltán klarinéton, Herencsár Viktória cimbalmon, Konrád Barnabás brácsán és Kaszanyitzky András csellón adott elő. Klasszikus forma és abszolút kortárs hangütés találkozik bennük a művészet érzelmi hitelességével, megkoronázva az ünnepi eseményt.

Az életmű jelentős részét teszik ki a népdalfeldolgozások, szvitek, zenekíséretes népdalcsokrok és tánckísérő zenék – ezek is különleges színfoltjai voltak a centenáriumi műsornak. Az éneklő földművelő parasztember búsuló és viduló kedélyét és a kórusmuzsika magas kultúráját egyaránt idézve az Andor Ilona Baráti Társaság Kodály Nőikara és a Musica Nostra kórus szólaltatta meg a ***Marosszéki dalok***at Mindszenty Zsuzsánna vezényletével. A két kórus Vavrinecz balatoni dalainak (***Széles a Balaton)*** csokrával zárta a koncertet B. Horváth Andrea dirigálásával, lehetőséget adva a zeneértő és éneklésben is jártas közönségnek a bekapcsolódásra.

Szerencsés a Vavrinecz-család, hogy úgy emlékezhetett egy művész édesapára, nagypapára, dédapára, hogy az nem múltba révedés volt, nem csak tiszteletteljes főhajtás, hanem élő, vérpezsdítő impulzusokkal teli élmény. És szerencsés természetesen a hallgatóság, akik közül sokan személyesen is ismerték a szerzőt, de még többen voltak, akik magával az alkotóval nem álltak személyes kapcsolatban, de családtagjain keresztül, s alkotói idejének ismerete révén mindenkor készen állnak, hogy befogadják ezt a zenei világot, otthonosan érezzék magukat benne, s saját életélményeiken átszűrve, de egyben azokkal gazdagítva is tegyék magukévá. Működnek hát az oda-vissza kapcsolatok: a zene érzelmeket ébreszt, melyek az előadókon keresztül felébresztik a hallgatók érzelmeit is. A nagy spirituális körforgásban – úgy hiszem – a zene hullámai az emlékeken és a sokszálú emberi kapcsolatokon keresztül a beláthatatlan távolokig jutnak el.

FÜGGELÉK:

100 ÉVE SZÜLETETT Vavrinecz Béla zeneszerző, karmester, zenei vezető – Ilosfai Dorottya: Vavrinecz Béla

– Hollós Máté: Vavrinecz Béla Somogyi krónikája (Muzsika – Művek bontakozóban, 2000/12.) // Vavrinecz Béla: Emlékeim Molnár Istvánról (Táncművészeti Dokumentumok, 1989)

(Parlando 2025/6.)